

**The Role of Structural Factors Affecting the Institutional Development of Suburban Spaces of Villages:
A Case Study of Central Part of Hashtrud County**

Mohammad Akbarpour*

Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran

(*Corresponding Author Email: m.akbarpour@razi.ac.ir)

Abstract

Institutionalism is a comprehensive methodological model available to explain development. It is a type of economic analysis emphasizing the role of social, cultural, local, political, and economic institutions in determining economic events. Suburban villages are among the obvious consequences of urban development in which rural-urban migration plays a key role. The purpose of the present study is to analyze the factors affecting institutional development in the development of rural areas of Hashtrud county. The method used is a combination of survey and analytical-structural methods. To determine the study area, three villages from Qaranqo rural district (Lamshan, Damanab, and Khorjestan) and four villages from Aliabad (Aliabad Olya and Sofla, Khorasanlu, and Khorasanak Station) were selected according to the distance from the city center. Using Cochran's formula, from 1273 rural households, 295 with 95% confidence level and $p, q = 0.5$, were selected as the sample size. First, by surveying experts and scientific specialists, the indicators and items of institutional development of suburban areas were identified and then the views of indigenous villagers in relation to the factors affecting the development of official institutions and NGOs in the studied villages were evaluated. In order to analyze the factors affecting institutional development in the study area, SPSS statistical software, analytical hierarchy process methods (AHP), and AMOS were used. The results of factors affecting institutional development from the perspective of experts and specialists, in the form of 10 indicators using the analytic hierarchy process (AHP), show a very low coefficient of the importance of indicators of participatory thinking and membership in the organizations (public, private, and NGOs). The model of structural factors affecting the institutional development of suburban spaces show validity and accuracy.

Keywords: Institutionalism, Rural Development, Suburban Villages, Hashtrud County.

فصلنامه علمی برنامه‌ریزی فضایی (مقاله پژوهشی)
سال یازدهم، شماره چهارم، (پیاپی ۴۳)، زمستان ۱۴۰۰
تاریخ وصول: ۱۴۰۰/۰۳/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۶
ص: ۱۶۴-۱۴۵

واکاوی عوامل مؤثر بر توسعه نهادی فضاهای روستایی پیراشهری، مورد مطالعه بخش مرکزی شهرستان هشتگرد

محمد اکبرپور*

استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

(* نویسنده مسئول: m.akbarpour@razi.ac.ir)

چکیده

امروزه نهادگرایی به جامع‌ترین الگوی روشمند موجود برای تبیین توسعه اشاره دارد. نهادگرایی نوعی تجزیه و تحلیل اقتصادی است که بر نقش نهادهای اجتماعی، فرهنگی، محلی، سیاسی و اقتصادی در تعیین وقایع اقتصادی تأکید می‌کند. روستاهای پیراشهری یکی از پیامدهای بارز توسعه شهری است که در شکل‌گیری آنها، مهاجرت‌های روستا-شهری و شهرگزیز نقش اساسی دارند. هدف از تحقیق حاضر واکاوی عوامل مؤثر بر توسعه نهادی در توسعه فضاهای روستایی پیراشهری شهرستان هشتگرد است.

روش انجام این تحقیق ترکیبی از روش‌های پیمایشی و تحلیلی است. برای تعیین منطقه مورد مطالعه، روستاهای مدنظر با توجه به فاصله و مسافت با مرکز شهرستان سه روستا از دهستان قرائقو (لامشان، دامناپ و خورجستان) و چهار روستا از دهستان علی‌آباد بخش مرکزی (علی‌آباد علیا و سفلی، خراسانلو و ایستگاه خراسانک) انتخاب شدند. جامعه آماری این تحقیق ۷ روستای مورد مطالعه دهستان قرائقو و علی‌آباد است که از ۱۲۷۳ خانوار روستایی با استفاده از فرمول کوکران، عدد ۲۹۵ با سطح اطمینان ۹۵ درصد و میزان $p=0/5$ و q به دست آمده که حجم نمونه یا به عبارتی تعداد پرسشنامه لازم را مشخص می‌کند. ابتدا با نظرسنجی از کارشناسان و خبرگان علمی، شاخص‌ها و گویه‌های توسعه نهادی فضاهای روستایی پیراشهری، شناسایی و سپس دیدگاه روستاییان بومی در ارتباط با عوامل مؤثر بر توسعه نهادهای رسمی و مردم‌نهاد در روستاهای مورد مطالعه، ارزیابی شده است. برای واکاوی عوامل مؤثر بر توسعه نهادی در منطقه مورد مطالعه از نرم‌افزار آماری SPSS، روش‌های (AHP) و (AMOS) بهره گرفته شده است. نتایج نشان داد که شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه نهادی از دیدگاه خبرگان و متخصصان امر که در قالب ۱۰ شاخص و با روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) انجام گرفته است، نشان‌دهنده ضریب اهمیت بسیار پایین شاخص‌های تفکر مشارکتی «و عضویت در ارگان‌ها (دولتی، خصوصی و NGOها)» نسبت به سایر شاخص‌های تحقیق است و در نهایت وضعیت تحلیل مدل نهایی عوامل ساختاری مؤثر بر توسعه نهادی فضاهای روستایی پیراشهری مورد مطالعه با متغیرهای استفاده‌شده، اعتبار و دقت لازم را داشته و توانسته است آثار ساختاری لازم و مطلوب جهت نیل به توسعه نهادی فضاهای روستایی پیراشهری شهرستان هشتگرد را تحلیل و واکاوی کند.

واژه‌های کلیدی: نهادگرایی، توسعه روستایی، روستاهای پیراشهری، شهرستان هشتگرد.

مقدمه

نقش و جایگاه روستاها در فرایندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس‌های محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و پیامدهای توسعه‌نیافتگی مناطق روستایی چون فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت، حاشیه‌نشینی شهری و غیره موجب توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم آن بر توسعه شهری شده است (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). توسعه روستا فرایندی همه‌جانبه، مستمر، موزون، درون‌زا، توانمندساز، فراگیر، تحول‌آفرین، باورآفرین، رشددهنده و متکی بر مشارکت و خودباوری روستائیان بوده که در چارچوب آن ظرفیت‌ها، توانایی و کنترل مؤثر بر نیروهای شکل‌دهنده نظام سکونت محلی (اکولوژیکی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، نهادی و سرزمینی) و توسعه سرمایه انسانی با مناطق محروم است. در این راستا اگر برنامه توسعه به سه عامل آموزش، مشارکت مردم، سازمان و نظم توجه نکند، قادر نخواهد بود از سایر منابع بهره مناسب ببرد؛ از این رو، امروزه تأکید کارشناسان بر توسعه مردم‌محور است و به اعتقاد آنها مردم باید محور همه فعالیت‌های توسعه باشند (شعبانعلی‌فمی و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۶). نهادها عنصر اساسی در سازمان‌دهی اجتماعی و توسعه اقتصادی هستند. به عبارتی آنها نقش زیادی در بهبود رشد اقتصادی (Acemoglu & Robinson, 2010)، حکمروایی محلی (Ostrom, 1990) تحولات فرهنگ انسانی دارند (محمودی و همکاران، ۱۳۹۹). به اعتقاد آهیو توسعه روستایی قادر نخواهد بود به‌سادگی در نتیجه فعالیت‌های توانمندسازی فقرا از طریق افزایش اعتماد به نفس و حمایت از آنها یا تأکید بر مشارکت مردمی محقق شود (Aheibw et al, 2013)؛ زیرا پرداختن به آن با موانعی همچون سیاست‌های نامناسب، بازارهای غیر رقابتی یا ازدست‌رفته، زیرساخت‌های روستایی ضعیف، فرصت‌های ناکافی در زمینه خدمات مالی و فراوری و ... همراه است (Nalere et al, 2015). رویکرد نهادی جزء آخرین رویکردهایی است که مباحث جدیدی را از دهه ۱۹۹۰ در ادبیات توسعه محلی و منطقه‌ای مطرح نموده است (محمودی و همکاران، ۱۳۹۹). نهادگرایی نوعی تجزیه و تحلیل اقتصادی است که به نقش نهادهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در تعیین وقایع اقتصادی تأکید می‌کند. نهادگرایی این موضوع را به‌صورت بنیانی بررسی می‌کند که هر فضای جغرافیایی، محتوای نهادی و بومی خاص خود را دارد؛ بنابراین مسیر توسعه آن نیز باید جدا در نظر گرفته شود (Pike et al, 2008). در نتیجه، یکی از عرصه‌های اصلی که در دو دهه اخیر به‌شدت از رویکرد نهادگرایی تأثیر پذیرفته است، سطوح فضایی توسعه است؛ سطوحی همانند شهر، روستا، محلی و منطقه‌ای (فرجی و همکاران، ۱۳۹۲). نهاد و تئوری نهادگرایی فقط در عرصه اقتصادی ظهوری دوباره نیافته است، بلکه در حوزه‌هایی همچون علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، جغرافیا، برنامه‌ریزی و به‌ویژه در حوزه‌های مرتبط با حکمروایی و سازمان‌دهی می‌شود (افتخاری و بدری، ۱۳۹۱). اهمیت نقش ظرفیت نهادی به‌گونه‌ای است که نویسندگان متعددی اکنون توسعه محلی و منطقه‌ای را وابسته به وجود توانایی‌ها یا ظرفیت‌های نهادی در درون یک منطقه می‌دانند. بنیان و پایه اساسی چنین تحلیل‌هایی در توسعه مناطق عقب‌مانده/روستاها این است که چنین مناطقی فاقد سطحی از ظرفیت نهادی هستند که در بیشتر مناطق توسعه‌یافته وجود دارد (محمودی و همکاران، ۱۳۹۹). بنابراین نقش مهمی برای سیاست‌گذاری عمومی وجود دارد که به ایجاد انواعی از ظرفیت‌هایی که برای توسعه محلی/منطقه‌ای نقش هدایت‌کننده داشته

باشند، کمک کند؛ یعنی آن گونه که مارتین استدلال می کند، ایده ظرفیت نهادی به سرعت از مفهومی تحلیلی به ابزاری تجویزی تبدیل شده است. در واقع، ظرفیت نهادها در سطوح سازمانی چارچوبی را برای آنچه ممکن است در زمینه توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق روستایی امکان پذیر باشد، تعیین می کند (Long & Fink, 2019). برابر مطالعه، مسیر حاصل از تغییر و توسعه نهادی ناشی از روابط متقابل و همزیستی بین نهادها و سازمان هایی است که از یک سو، به عنوان نتیجه ای از ساختار تشویقی است که آن نهادها ارائه کردند و از سوی دیگر بازخورد افراد نسبت به این تغییرات و واکنش آنها در مجموعه ای از فرصت ها شکل می گیرد (Ahmed, 2020). همچنین در مرکز این رویکرد، تعهد قوی جامعه به منابع و اطلاعات، غلبه بر مشکلات جمعی و بهبود عملکرد بازارهای کار محلی قرار دارد (Nalere et al., 2015). مسئله مهم دیگر، اجرای چارچوب نهادی است؛ اثر عملی نهادها به مثابه قواعد بازی هنگامی در جامعه ظاهر می شود که چارچوب نهادی به نحو مطلوبی اجرا شود؛ قاعده بازی زمانی که نه تنها ضمانت اجرایی نداشته باشد، بلکه عملاً نیز در جریان بازی اعمال نشود، تأثیری در جریان بازی نخواهد داشت. چنانکه آلام و همکارانش متغیرهای نهادی را مجموعه ای از دسترسی به اطلاعات اقلیمی / شرایط محیطی، خدمات ترویجی، تسهیلات اعتباری، بازارها، آبیاری و فرصت های شغلی خارج از مزرعه عنوان کرده اند (Alam et al., 2016; Chen et al., 2014; Gebrehiwot and van der Veen, 2013; Bryan et al., 2009; Deressa et al., 2009; Kurukulasuriya and Mendelsohn, 2008) یا در مطالعه دیگر، شانر و ماوژنسکی جنبه های کلیدی توسعه نهادی را شامل اطمینان و ثبات ساختارهای حکمروایی کشور و همچنین میزان اعتماد در درون جامعه دانسته اند (Shaner and Maznevski, 2011; Fisher, 1998; Husted, 1994; Inglehart and Baker, 2000; Kadushin, 2002; Lawrence and Lorsch, 1986; Uzzi, 1997). با این وصف، ظرفیت سازی نهادی می تواند بر مبنای وفاق جمعی در «چگونگی به انجام رسانیدن انواع فعالیت های جمعی» ایجاد گردد؛ همچنین اعتماد و همکاری برای پاسخ دهی انعطاف آمیز به شرایط جدید را ارائه می کند (Heslop, 2006). در چارچوب رویکرد نهادی و براساس مفاهیم اصلی آن، توسعه منطقه ای در شرایطی موفق بوده و به پایداری ختم خواهد شد که قبل از هر چیز به صورت درونزا اتفاق افتاده باشد. توسعه درونزا خود مبتنی بر سرمایه اجتماعی، انسانی، ظرفیت نهادی در سطح منطقه، حکمروایی منطقه ای، رهبری قوی منطقه ای، توسعه شبکه های اجتماعی و کارآفرینی، توسعه اقتصاد خوشه ای و افزایش مزیت های رقابتی منطقه ای است (edlace and Gaude, 2010 Rodriguze- Pose, 2009, Markusen, 2008, S). به طور کلی، یک نهاد توسعه ای باید شاخص های نهادی قوی داشته باشد؛ در غیر این صورت با تغییر مدیریت چنین نهادهایی، تمام فعالیت ها و اجرای فرایندهای آنها نیز متوقف خواهد شد. به دنبال این چالش، نظریه توسعه نهادی، با مباحثی همچون توجه به روش شناسی کیفی در فرایند تدوین برنامه های توسعه، تقویت روش های نظارتی از طریق سازمان های مردمی، تشکیل و تقویت نهادهای غیردولتی، شکل های بومی و محلی، گروه های کار و شکل های کوچک به ویژه زنان و جوانان، ایجاد و تقویت گروه های تسهیل گر، تشکیل و تقویت شبکه های نهادی، تقویت شبکه ها از جمله شبکه های مربوط به توسعه روستایی، آموزش و ارتقای مهارت های آگاهی بخش، ایجاد نظام فراگیر داده ها و اطلاعات روستایی و ... جایگاه ویژه ای در برنامه ریزی توسعه روستایی به خود اختصاص داده اند (محمودی و همکاران، ۱۳۹۹). در ادامه، تحقیقات انجام شده در حیطه تحقیق بررسی می شود. رحمانی (۱۳۹۵) در

تحقیق خود با عنوان ارزیابی عوامل ساختاری- نهادی مؤثر بر مشارکت روستاییان در فرایند اجرای طرح‌های هادی روستایی نمونه موردی روستاهای واقع در حریم کلان‌شهر همدان را بررسی کرده است که نتایج نشان می‌دهد که بین عوامل ساختاری- نهادی مؤثر بر مشارکت و فرایند اجرای طرح‌های هادی روستایی ارتباط معناداری وجود دارد؛ به نحوی که عوامل ساختاری- نهادی مؤثر بر مشارکت حدود ۲۵ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کند و در بین عوامل ساختاری- نهادی، متغیر نقش تشکل‌های مردم‌نهاد در مشارکت آفرینی به میزان ۲۶/۵ درصد بر روند اجرای طرح هادی تأثیرگذار بوده است. یوان و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله‌ای تحلیل برای درک ظرفیت نهادی پروژه‌های توسعه روستا-شهری را در چین بررسی کرده‌اند که یافته‌ها نشان می‌دهد تغییر نهادی منوط به هزینه‌های نسبی است که مجموع هزینه‌های تبدیل و مبادله است. تغییرات نهادی فزاینده، به جای تغییرات بنیادی نهادی، به احتمال زیاد در چین رخ خواهد داد.

ایساکسون و هاگبرگ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای از ظرفیت نهادی برای یکپارچگی دیدگاه‌های افراطی در زمینه پایداری شهرداری‌های کوچک در کشور سوئد بهره گرفته‌اند و یافته‌ها نشان می‌دهد که ارتباط با کنشگران و صاحب‌نظران رادیکال در شهرداری‌های کوچک از طریق ظرفیت نهادی غیررسمی و شبکه‌سازی‌هایی که با نهادهای سیاسی صورت می‌گیرد، در درازمدت ممکن است و در شرایط کنونی، منابع دانشی زیادی در نهادهای محلی وجود دارد؛ اما تاکنون هیچ اثری در تصمیمات رادیکالی شهرداری‌ها نداشته است. بنابراین یک دستور کار قوی برای اقدام عملی و بهره‌گیری از ظرفیت نهادهای محلی ضرورتی مبرم است.

وانگ (۲۰۲۰) در مقاله خود تعاملات بین دو نهاد رسمی تأثیرگذار را در توسعه روستایی چین از جنبه تصمیم‌گیری و مدیریت روستایی بررسی کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که چهار نوع توافق نهادی یعنی مکمل بودن، جایگزینی، همسان‌سازی و رقابتی، بین دو نهاد رسمی منتخب وجود دارد. نالر و همکاران (۲۰۱۵) در مطالعه خود نقش مشارکت نهادهای روستایی (سازمان‌های مردم‌نهاد و انجمن کشاورزان) را در توسعه روستایی بررسی کرده‌اند.

نتیجه این تحقیق به اهمیت توجه به نهادها در توسعه روستایی به‌عنوان عامل مؤثری در زمینه بهبود وضعیت بهداشت، آموزش، کشاورزی و صنعت روستایی تأکید می‌کند. روستاهای پیراشهری با سرعت بیشتری نسبت به سایر روستاها تحولات جمعیتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در آنها مشاهده می‌شود که این امر ناشی از فاصله کم و تبادلات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و بخش دیگر متأثر از گسترش کالبدی شهرها بوده است (بابایی و همکاران، ۱۳۹۸). سکونتگاه‌های پیراشهری یکی از پیامدهای بارز توسعه شهری است که در شکل‌گیری آنها، مهاجرت‌های روستا-شهری و شهرگزیز نقش اساسی دارند. پیراشهرنشینی به‌عنوان رشد شهرنشینی در نواحی پیرامونی و فرایند تبدیل نقاط سکونتی با ماهیت روستایی به شهری تعریف می‌شود. از ویژگی‌های سکونتگاه‌های پیراشهری می‌توان نزدیکی به شهر، ارزش‌های روستایی و سنتی، نزدیکی به بزرگ‌راه‌ها، توسعه اقتصادی، تجاری شدن، فساد شهری و تغییر فعالیت کشاورزی اشاره کرد (میکانیک و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۴). در حال حاضر روستاهای پیراشهری شهرستان هشترو در استان آذربایجان شرقی به دلیل نزدیکی مکانی و وابستگی کالبدی-

فضایی با شهر هشتگرد نقاط قوت، ضعف‌ها و تهدیدات بسیاری دارند که در دیگر روستاهای شهرستان هشتگرد با چنین شدتی نیست. استقرار در پیرامون شهر هشتگرد و بهره‌مندی از شبکه ارتباطی مناسب، استفاده از زیرساخت‌ها و خدمات شهری به‌ویژه در زمینه‌های اقتصادی و کالبدی، خدماتی فرهنگی-اجتماعی را برای این دسته از روستاهای شهرستان امکان‌پذیر می‌کند. برای غلبه بر مسائل و مشکلات اجتماعی، اقتصادی و محیطی که امروزه بسیاری از روستاهای شهرستان هشتگرد با آن روبه‌رو هستند، توجه به پتانسیل‌های موجود و واگذاری امور به نهادهای بومی و مردمی و سوق‌دادن روستاها به سمت توسعه نهادی/ نهادگرایی اهمیت ویژه می‌یابد. در روستاهای پیراشهری شهرستان هشتگرد فرایندهای مؤثر بر عدم توسعه نهادی به علت پایین بودن روحیه مشارکت‌جویی و عضویت در نهادهای دولتی، خصوصی و مردم‌نهاد به‌عنوان ضعف اصلی در بحث اصلی توسعه نهادگرایی در شهرستان هشتگرد است که می‌تواند به تشویقاتی همچون میزان حمایت دولت در قالب دادن وام کم‌بهره یا بدون بهره به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در این روستاها، تخصیص تسهیلات ارزان‌قیمت به نهادهای حامی کسب‌وکار کوچک و متوسط برای اشتغال‌زایی، تقویت و حمایت از کارآفرینی یا ایجاد مشوق‌های انگیزاننده برای جلب سرمایه‌های مردمی در فعالیتهای اشتغال‌زایی نام برد. همچنین می‌توان به آگاهی بسیار کم مردم بومی روستایی از مفهوم نهادها، قوانین و مقررات نهادی و نقش و وظایف اینها در روستاهای پیراشهری شهرستان هشتگرد اشاره کرد که به‌عنوان فرایندهای مؤثر بر عدم توسعه نهادی در سطح روستاهای پیراشهری شهرستان هشتگرد مطرح است. در این راستا، تحقیق حاضر به دنبال واکاوی نقش عوامل مؤثر بر توسعه نهادی در توسعه فضاهای روستایی پیراشهری شهرستان هشتگرد می‌باشد.

روش پژوهش

روش انجام این تحقیق ترکیبی از روش‌های پیمایشی و تحلیلی است. برای تعیین منطقه مورد مطالعه، فضاهای روستایی پیراشهری مورد مطالعه با توجه به بعد فاصله و مسافت با مرکز شهرستان، سه روستا از دهستان قرانقو (لامشان، دامناوب و خورجستان) و چهار روستا از دهستان علی‌آباد بخش مرکزی (علی‌آباد علیا و سفلی، خراسانلو و ایستگاه خراسانک) انتخاب شدند. جامعه آماری این تحقیق ۷ روستای مورد مطالعه براساس آخرین سرشماری کل کشور در سال ۱۳۹۵ برابر با ۴۲۲۲ نفر جمعیت و ۱۲۷۳ خانوار ساکن در مناطق روستایی دهستان قرانقو و علی‌آباد است که از این تعداد با استفاده از فرمول کوکران، از ۱۲۷۳ خانوار روستایی براساس محاسبه صورت‌گرفته عدد ۲۹۵ به دست آمده که حجم نمونه یا به عبارتی تعداد پرسشنامه لازم را مشخص می‌کند (البته این عدد برای سطح اطمینان ۹۵ درصد به دست آمده است).

جدول- ۱: روستاهای دهستان‌های بخش مرکزی از لحاظ تعداد جمعیت، خانوار و حجم نمونه

Table 1: Villages in rural areas of the central part in terms of population, household and sample size

دهستان	روستاهای منتخب	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	میزان فاصله روستاهای پیراشهری از شهر (کیلومتر) ^۱	نمونه منتخب
قرانقو	لامشان	۱۲۱	۴۲۹	۲۰	۲۸
	دامناب	۲۸۳	۹۴۰	۱۰	۶۵
	خورجستان	۳۲۸	۱۰۵۱	۲	۷۶
علی‌آباد	علی‌آباد علیا	۲۴۹	۸۲۵	۵	۵۸
	علی‌آباد سفلی	۱۹۳	۶۴۶	۴	۴۵
	خراسانلو	۸۶	۲۸۹	۱۷	۲۰
	ایستگاه خراسانک	۱۳	۴۲	۱۹	۳
	جمع کل	۱۲۷۳	۴۲۲۲	-	۲۹۵

منبع: (سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵ و یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹)

برای جمع‌آوری اطلاعات لازم از روش‌های مطالعات کتابخانه‌ای-استنادی و مطالعات میدانی (پیمایشی) استفاده شده است. ابتدا با پرسشنامه‌ای مختص ۴۰ نفر از کارشناسان و اساتید دانشگاهی در رشته‌های تخصصی جامعه‌شناسی، جغرافیا، اقتصاد و مدیریت، شاخص‌های توسعه نهادی مناطق روستایی از دیدگاه صاحب‌نظران و خبرگان امر توسعه و برنامه‌ریزی روستایی شناسایی و سپس از طریق پرسشنامه خانوار (۲۹۵ نفر سرپرست خانوار) دیدگاه مردم در ارتباط با عوامل مؤثر بر توسعه نهادهای رسمی، خصوصی و مردمی در روستاهای پیراشهری شهرستان بررسی و پس از رفع اشکالات مطرح شده روایی آن تأیید شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ برای شاخص‌های موردنظر تحقیق در جدول (۴) محاسبه شده است. بدین ترتیب، برای دادن پاسخ منطقی به سؤالات تحقیق، داده‌ها از طریق نرم‌افزار آماری SPSS، روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) و مدل معادلات ساختاری AMOS سنجش و تجزیه و تحلیل شده‌اند. جدول (۲) شاخص‌ها و نماگرهای تحقیق را که از مبانی نظری و مطالعات استخراج شده است، نشان می‌دهد.

^۱ ارتباط عملکردی و فاصله تا شعاع مشخصی (۲۵ کیلومتر مربع) به عنوان معیار ثابت در نظر گرفته شده است.

جدول - ۲: شاخص‌ها و نماگر تحقیق

Table 2: Research indicators and indicators

شاخص‌ها	نماگر	مأخذ
روحیه همکاری و مسئولیت‌پذیری	حس مسئولیت در حل مشکلات روستاها، ایجاد انگیزه مشارکت مردم با اعضای شوراهای اسلامی روستا برای حل مشکلات روستاها، کمک‌های حمایتی، میزان همکاری در طرح‌های عمرانی روستا، نحوه مشارکت در برگزاری دوره‌های آموزشی و ترویجی (مثل دوره‌های آموزشی کارآفرینی، آموزش‌های کوتاه‌مدت میان‌مدت و بلندمدت ویژه مردم بومی و ...)	محمودی و همکاران، ۱۳۹۹ Nalere P, Yago M, Oriol K, 2015
عضویت در ارگان‌ها (دولتی، خصوصی و NGOها)	عضویت در انجمن‌ها، اتحادیه‌ها و شبکه‌های بخش خصوصی (مانند سازمان‌های حفاظت از محیط‌زیست، صندوق پولی روستا، شرکت‌های بیمه، انجمن کشاورزی، صندوق تعاونی محل و ...)، شرکت و عضویت در شوراهای اسلامی روستا، عضویت در ارگان‌های مردمی مانند شوراهای کشاورزی، شورای حل اختلاف و ...، عضویت در بسیج مسجد روستا، اشتغال روستاییان در نهادهای دولتی روستا مانند جهاد کشاورزی، بنیاد مسکن، انقلاب اسلامی و ...	زندیه و همکاران، ۱۳۹۹
میزان رضایت‌مندی از عملکرد ارگان‌ها و نهادها	میزان رضایت‌مندی از سازمان‌ها و نهادهای خصوصی دولتی روستا (مثل شرکت‌های دولتی و خصوصی حمل‌ونقل، صندوق پولی روستا، انجمن‌های کشاورزی) میزان رضایت‌مندی از ارگان‌های خصوصی مرتبط با فعالیت‌های کشاورزی (مانند تعاونی تولید روستا، انجمن کشاورزی، انجمن دامداران)، میزان رضایت‌مندی از سازمان‌ها و نهادهای خصوصی مرتبط با فعالیت‌های کشاورزی (مانند تعاونی تولید روستا، انجمن‌های کشاورزی (زراعت، باغداری، گردشگری، زنبورداری و ...)، انجمن دامداران و ..)، میزان رضایت‌مندی از ارگان‌های خصوصی مرتبط با فعالیت‌های کشاورزی (مانند تعاونی‌های تولید روستا، انجمن‌های کشاورزی، انجمن دامداران و ...)	محمودی و همکاران، 1399، رحمانی، ۱۳۹۸؛ کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۱
شناخت و آگاهی از نهادها	میزان شناخت از نهادهای خصوصی و NGOها، میزان آشنایی با سازمان‌های درگیر با بخش کشاورزی و دامداری، میزان آگاهی از وظایف نهادهای مختلف روستا مانند خانه بهداشت، پست‌بانک، دهیار، شورا، میزان شناخت با وظایف ارگان‌های خصوصی مانند سازمان‌های حفاظت از محیط‌زیست، صندوق پولی روستا، شرکت‌های بیمه، انجمن‌های کشاورزی و ...، میزان آگاهی از نحوه عضویت در نهادهای غیررسمی مانند سازمان‌های حفاظت از محیط‌زیست، صندوق پولی روستا، شرکت‌های بیمه و انجمن‌های کشاورزی	محمودی و همکاران، 1399؛ کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۱
اعتماد مردمی	توجه و حمایت دولت به کیفیت زندگی روستاییان، برخورد مناسب مسئولین دولتی و نهادهای محلی با روستاییان، توجه به عدالت‌محوری و رعایت حقوق روستاییان توسط مسئولین دولتی، توجه مدیران اجرایی روستا (شورا و دهیار) به امیال روستاییان، توجه ویژه نهادهای خصوصی به نیازهای روستاییان و یافتن پاسخ مناسب و شایسته به آنها	محمودی و همکاران، 1399 Wang, 2020
همبستگی اجتماعی	میزان رضایت‌مندی روستاییان به اقدامات دسته‌جمعی و گروهی برای حل مسائل روستا (تشکیل انجمن‌های کشاورزان، تشکیل صندوق پولی روستا)، میزان درگیری و اختلافات طایفه‌ای در روستا و میزان مشارکت مردم روستا به سرمایه‌گذاری برای حل مشکلات روستا	رحمانی، ۱۳۹۸ Wang, 2020

شاخص‌ها	نماگر	مأخذ
شبکه‌های اجتماعی	میزان همکاری با کارشناسان کشاورزی، میزان شرکت در جلسات، فعالیت‌های کشاورزی و توسعه روستاها (مانند دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت ویژه کشاورزان، آموزش‌های کارآفرینی، فنی و حرفه‌ای)، میزان مشارکت مردم روستا با سازمان‌های مردمی و خصوصی در روستا، میزان مشارکت مردم روستا با سازمان‌ها و نهادهای دولتی و رسمی در روستا، میزان همکاری بین گروه‌های اجتماعی و نهادهای مختلف در سطح روستا	اسماعیلی دستجردی‌پور و همکاران، ۱۳۹۳؛ Wang,2020
پتانسیل‌های محیطی و انسانی	میزان سطح زیرکشت اراضی کشاورزی، میزان تعداد دام‌های سنگین و سبک، میزان افراد با تحصیلات دانشگاهی در روستا، میزان درآمد روستاییان، میزان اشتیاق روستاییان به انجام کارهای دسته‌جمعی، نسبت نیروی فعال در بخش‌های کشاورزی، میزان مشارکت زنان	محمودی و همکاران، 1399، سلیمانی و سلطانی تبار، ۱۳۹۴؛ Nummela and etal 2008
میزان تشویقات	میزان تشویق دولت در قالب دادن وام کم‌بهره یا بدون بهره به سرمایه‌گذاران بخش‌های خصوصی در روستا، میزان ارائه تسهیلات ویژه به سرمایه‌گذاران بخش‌های خصوصی در روستا مانند خدمات ایاب و ذهاب، مسکن، بیمه، میزان ارائه مجوز به ارگان‌های مردم‌نهاد و خصوصی برای حضور در محافل علمی و سیاسی کشور جهت شرکت در کلاس‌های آموزشی، ترویجی و ...، میزان بسترسازی حقوقی برای اعضای نهادهای مردمی و خصوصی (روستاییان) مثل واگذاری سهام و ...، تخصیص تسهیلات ارزان‌قیمت به کارآفرینی و کسب‌وکارهای کوچک و متوسط	محمودی و همکاران، 1399
ظرفیت نهادی	توانایی نهادها (هدفمندبودن روابط درون نهادی مثل مشارکت اعضا در تصمیم‌گیری و ...، انعطاف‌پذیری در تصمیم‌گیری، اجرای کارها و ...)، تفکر سیستمی بودن نهادها (شراکت نهادها در انجام کارها، وجود اعتماد در بین نهادهای روستا، دستیابی به نقطه مشترک در تصمیم‌گیری، درجه تأثیرپذیری و اثرگذاری نهادهای روستا از هم و ...؛ میزان تفکرات علمی نهادها (دانش رسمی و تخصصی در حوزه فعالیت و تولید ایده‌های نو؛ دانش بومی شامل میزان آگاهی نهادها از شرایط روستا، استفاده از تجربیات مردم)، یادگیری نهادها (وجود آموزش بین بخشی، انتقال دانش و تجربیات نهادها به هم، ارتقای مداوم دانش اعضا/ کارکنان، دسترسی به منابع یادگیری و ...)، حقوق و قوانین روستایی (شفاف بودن قوانین و مقررات، اختیارات نهادها در تدوین ضوابط، میزان انعطاف‌پذیری قانونی نهادها، تناسب قوانین و مقررات ملی با شرایط محلی و ...)	محمودی و همکاران، ۱۳۹۹؛ کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۱؛ Stefano,2010

شهرستان هشتگرد یکی از شهرستان‌های ۱۹ گانه استان آذربایجان شرقی با وسعتی معادل ۱۹۹۰/۰۱ کیلومتر مربع است که از نظر مساحت ۵ درصد از مساحت استان را دارد و از این بابت رتبه دهم را به خود اختصاص داده و در بخش جنوبی استان واقع شده است. این شهرستان براساس آخرین تقسیمات کشوری دو بخش (مرکزی و نظر کهریزی) و ۷ دهستان (علی‌آباد، کوهسار، قرانقو، سلوک، چاراویماق شمال شرقی، نظرکهریزی و آلمالو) دارد (شکل ۱). جمعیت شهرستان هشتگرد در فاصله سرشماری (۱۳۹۵-۱۳۷۵) کاهش چشمگیری داشته و از سال ۷۵ تا

۸۵ حدود ۱۰هزار نفر و از سال ۸۵ تا سال ۹۵ حدود ۹ هزار نفر جمعیت این شهرستان کاسته شده است. برخلاف کاهش جمعیت شهرستان، جمعیت شهری آن طی ۱۵ اخیر افزایش قابل توجهی سال داشته که علت آن مهاجرت‌های روستا-شهری است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

شکل - ۱: نقشه منطقه مورد مطالعه

Figure 1:

یافته‌های پژوهش

شناسایی و رتبه‌بندی شاخص‌های توسعه نهادی از دیدگاه خبرگان و متخصصان به منظور تعیین ضریب اهمیت هر یک از شاخص‌های توسعه نهادی و رتبه‌بندی شاخص‌ها از دیدگاه خبرگان و متخصصان امر توسعه و برنامه‌ریزی روستایی، وزن هر یک از شاخص‌های مذکور با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) محاسبه و امتیاز نهایی تعیین شد که نتایج آن در جدول (۴) نشان داده شده است.

جدول - ۳: رتبه‌بندی شاخص‌های توسعه نهادی از دیدگاه خبرگان و متخصصان

Table 3: Ranking of institutional development indicators from the perspective of experts and specialists

رتبه	امتیاز نهایی	وزن نسبی	شاخص
۱	۱,۹۶	۰,۶۴۸	روحیه همکاری و مسئولیت‌پذیری
۲	۰,۹۲۶	۰,۳۴۶	اعتماد مردمی
۳	۰,۸۳۹	۰,۳۵۶	میزان تشویقات
۴	۰,۸۳۶	۰,۳۸۶	ظرفیت نهادی
۵	۰,۷۱۵	۰,۲۸۵	شبکه‌های اجتماعی
۶	۰,۶۳۵	۰,۴۴۶	میزان رضایت‌مندی از عملکرد ارگان‌ها و نهادها
۷	۰,۴۷۸	۰,۲۰۸	ظرفیت‌های انسانی و محیطی روستا
۸	۰,۴۴۹	۰,۳۲۰	همبستگی اجتماعی
۹	۰,۳۸۵	۰,۰۹۹	تفکر مشارکتی
۱۰	۰,۲۴۵	۰,۰۸۴	عضویت در ارگان‌ها (دولتی، خصوصی و NGOها)

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹)

مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از دیدگاه مردم بومی

در این مرحله، با توجه به نتایج مرحله اول که شناسایی شاخص‌های توسعه نهادی از دیدگاه صاحب‌نظران امر بود، دو شاخص «تفکر مشارکتی و عضویت در ارگان‌ها (دولتی، خصوصی و NGOها)» با اختلاف امتیاز بسیار پایین نسبت به سایر شاخص‌ها، حذف شد. از این رو، پرسشنامه توسعه نهادی از دیدگاه مردم بومی از هشت شاخص تشکیل شده است. جدول (۴)، پایایی پرسشنامه توسعه نهادی را با استفاده از شاخص ضریب آلفای کرونباخ نشان می‌دهد. ضریب اعتبار برای هریک از خرده مقیاس‌ها بین ۰,۵۴ تا ۰,۸۶ و برای کل پرسشنامه برابر ۰,۷۴۷ است که بر این اساس، پرسشنامه توسعه نهادی پایایی قابل قبول و کافی دارد.

جدول - ۴: ضرایب آلفای کرونباخ برای توسعه نهادی روستاهای پیراشهری هشترود

Table 4: Cronbach's alpha coefficients for institutional development of Hashtrood suburban villages

ضریب آلفای کرونباخ	تعداد سؤال‌ها	عامل‌ها
۰,۷۲۵	۷	ظرفیت‌های انسانی و محیطی روستا
۰,۷۸۴	۶	میزان تشویقات
۰,۷۷۱	۶	شبکه‌های اجتماعی
۰,۸۳۷	۶	ظرفیت نهادی
۰,۸۸۶	۵	شناخت و آگاهی از ماهیت و وظایف نهادها
۰,۸۴۶	۵	ظرفیت نهادی
۰,۵۸۸	۳	رضایت از عملکرد نهادهای موجود در روستا
۰,۵۴۴	۲	همبستگی اجتماعی
۷۴۷۰	۴۰	کل

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹)

جدول - ۵: شاخص‌ها و نماگر تحقیق در روستاهای پیراشهری هشتگرد

Table 5: Indicators and indicators of research in the suburban villages of Hashtrood

متغیرها و شاخص‌های سنجش شده			نماگر	شاخص‌ها
آلفای کرونباخ	انحراف معیار	میانگین		
۰,۵۸۸	۰,۷۸۶	۱,۹۶۰	q12	رضایت از عملکرد نهادهای موجود در روستا
	۰,۸۵۹	۲,۰۶۷	q13	
	۰,۸۴۸	۲,۳۲۰	q14	
۰,۸۸۶	۰,۸۶۱	۲,۷۲۷	q15	شناخت و آگاهی از ماهیت و وظایف نهادها
	۰,۹۲۴	۳,۲۰۷	q16	
	۱,۰۳۰	۲,۹۸۰	q17	
	۰,۸۸۰	۲,۲۸۷	q18	
	۰,۸۴۷	۲,۰۶۰	q19	
۰,۸۳۷	۰,۹۹۹	۲,۴۰۷	q20	ظرفیت نهادی
	۰,۸۸۷	۲,۹۵۳	q21	
	۰,۷۸۸	۲,۵۹۳	q22	
	۰,۹۶۷	۲,۷۴۷	q23	
	۰,۸۹۳	۲,۵۹۳	q24	
	۰,۹۰۳	۲,۲۰۰	q25	
۰,۵۴۴	۱,۰۶۴	۳,۱۰۰	q26	همبستگی اجتماعی
	۰,۹۲۱	۲,۶۶۰	q28	
۰,۷۷۱	۰,۹۲۷	۲,۴۶۷	q29	شبکه‌های اجتماعی
	۰,۹۳۵	۲,۵۰۷	q30	
	۰,۸۰۸	۲,۸۱۳	q31	
	۰,۹۲۹	۲,۷۵۳	q32	
	۰,۸۹۳	۲,۵۹۳	q33	
	۰,۹۸۵	۲,۶۱۳	q34	
۰,۷۲۵	۰,۹۸۲	۳,۳۶۷	q35	ظرفیت‌های انسانی و محیطی روستا
	۰,۷۶۰	۲,۸۸۰	q36	
	۰,۹۷۹	۲,۹۱۳	q37	
	۰,۹۲۲	۲,۹۱۳	q38	
	۰,۹۵۵	۳,۰۰۷	q39	
	۰,۹۲۰	۲,۸۴۷	q40	
	۱,۲۲۶	۲,۵۸۷	q41	
۰,۷۸۴	۰,۷۸۳	۲,۰۰۷	q42	میزان تشویقات
	۰,۷۴۹	۱,۸۴۷	q43	

متغیرها و شاخص‌های سنجش شده			نماگر	شاخص‌ها
آلفای کرونباخ	انحراف معیار	میانگین		
	۰,۷۴۳	۱,۶۰۰	q44	
	۰,۶۴۱	۱,۵۳۳	q45	
	۰,۷۲۹	۱,۵۶۰	q46	
	۰,۶۵۲	۱,۴۸۷	q47	
	۰,۷۴۵	۲,۶۴۰	q48	
۰,۸۴۶	۰,۷۵۶	۲,۴۳۳	q49	ظرفیت نهادی
	۰,۷۲۵	۲,۱۸۰	q50	
	۰,۷۴۰	۱,۹۳۳	q51	
	۰,۸۱۱	۱,۸۲۷	q52	

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹)

پس از توصیف متغیرهای مربوط به شاخص‌های مورد بررسی، لازم است مدل از طریق برخی از شاخص‌های برازندگی ارزیابی شود. مهم‌ترین شاخص تناسب مدل^۱ آزمون مجذور کای-دو است. این شاخص به‌سادگی نشان می‌دهد که آیا بیان مدل، ساختار روابط میان متغیرهای مشاهده‌شده را توصیف می‌کند یا خیر. این شاخص نسبت به اندازه نمونه حساس است. بنابراین برخی از پژوهشگران از نسبت مجذور کای به درجه آزادی به‌عنوان شاخص جایگزینی استفاده می‌کنند. در مدل‌هایی که کفایت خوبی دارند، این مقدار بین ۱ تا ۳ است. از دیگر شاخص‌های ارزیابی تناسب مدل می‌توان شاخص‌های CFI، RMSEA و TLI را نام برد. جدول (۶)، مقدار این شاخص‌ها را برای مدل تحلیل عاملی تأییدی و سطح قابل قبول برای هر کدام از آنها ارائه می‌کند. بر این اساس می‌توان گفت، همه شاخص‌ها در سطح قابل قبولی هستند و مناسب بودن مدل را تأیید می‌کنند.

جدول-۶: شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی توسعه نهادی روستاهای پیراشهری هشتروند

Table 6: Fit indicators of confirmatory factor analysis model of institutional development of Hashtrood suburban villages

حد مجاز (Marsh et al., 1998)	برآوردهای مدل	شاخص
کمتر از ۳	۱,۶۱۸	کای دو بر درجه آزادی
کمتر از ۰,۰۸	۰,۰۳۹	RMSEA (ریشه میانگین مربعات خطای برآورد)
بالاتر از ۰,۹	۰,۹۰۶	CFI (برازندگی تعدیل‌یافته)
بالاتر از ۰,۹	۰,۸۹۹	TLI یا NNFI (برازندگی نرم‌نشده)
بالاتر از ۰,۹	۰,۹۰۷	IFI (شاخص برازش افزایشی)

منبع: (Marsh et al., 1998)

¹. Goodness of Fit

بررسی وضعیت واکاوی مدل نهایی عوامل ساختاری مؤثر بر توسعه نهادی روستاهای پیراشهری هشتروند با معیارهای پیشنهادی نشان می‌دهد که مدل برازش شده اعتبار و دقت لازم را دارد و توانسته است آثار ساختاری پیش‌نیاز در توسعه نهادی فضاهای روستایی پیراشهری شهرستان هشتروند را تحلیل و واکاوی کند (جدول شماره ۸).

جدول ۷- شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل عوامل مؤثر بر توسعه نهادی روستاهای پیراشهری هشتروند

Table 7: Evaluation indicators of the whole model of factors affecting the institutional development of Hashtrood suburban villages

شاخص	CMIN	Df	CMIN/Df	CFI	RMSEA	PCLOSE	HOETLER	RMR	PRATIO
مقادیر	۱۲۰۹,۹۷۸	۷۲۰	۱,۸۵۹	۰,۹۶۷	۰,۰۶	۱,۰۰	۲۸۸	۰,۰۷۷	۰,۹۴۹
مقادیر پیشنهادی	-	-	۳>	۰,۹<	۰,۰۸>	۰,۰۵<	۷۵<	۰≈	۱-۰

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹)

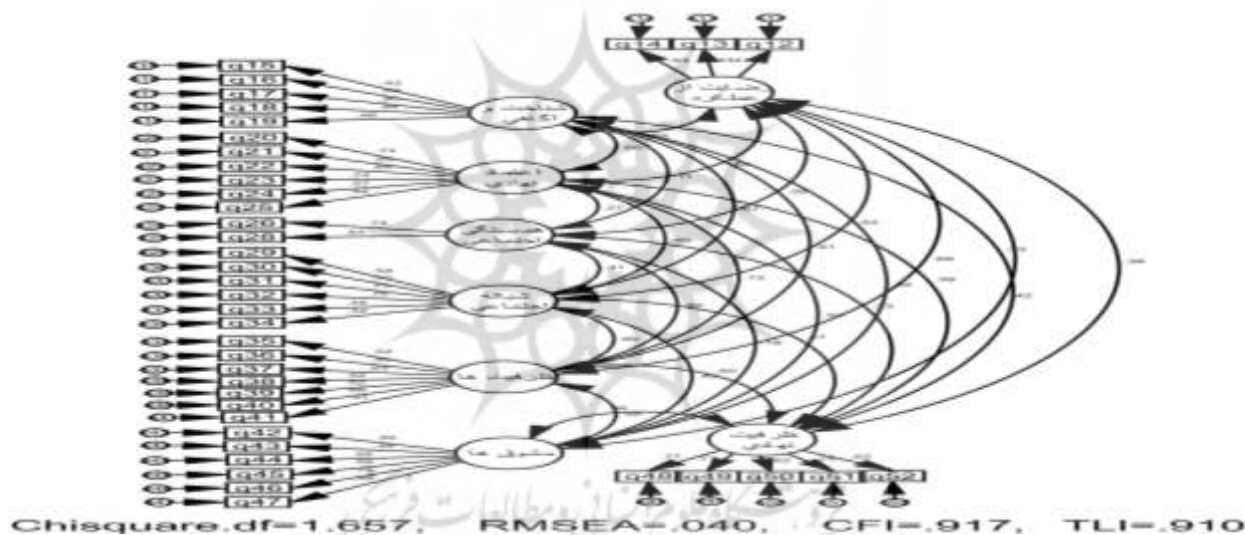
پس از بررسی برازش مدل عوامل مؤثر بر توسعه نهادی فضاهای روستایی پیراشهری شهرستان هشتروند، به واکاوی به‌خاطر تأیید ساختار عامل‌های تحلیل‌های موجود در روستاها، از مدل تحلیل عاملی تأییدی (با استفاده از نرم‌افزار آموس) بهره گرفته شده است. جدول شماره ۸، نتایج تحلیل عاملی تأییدی توسعه نهادی را نمایش می‌دهد. گفتنی است که مفروضه‌های لازم برای اجرای این تحلیل واکاوی شده‌اند و یافته‌ها نشان می‌دهد که مقدار احتمال هر یک از سؤالات از ۰,۰۵ کوچک‌تر است؛ بنابراین می‌توان در سطح اطمینان ۹۵٪ هر سؤال را به‌عنوان شاخصی برای متغیر پنهان خود در نظر گرفت.

جدول - ۸: تحلیل عاملی تأییدی توسعه نهادی روستاهای پیراشهری هشت‌رود

Table 8: Confirmatory factor analysis of institutional development of Hashtrood suburban villages

متغیر پنهان	متغیرهای مشاهده شده	ضرایب غیراستاندارد	ضرایب استاندارد	آمار t	سطح معناداری
رضایت از عملکرد نهادهای موجود در روستا	q12	۱	۰,۴۷۳	8,867	<۰,۰۰۱
	q13	۱,۱۲۲	۰,۴۳۸	۷,۸۴۱	<۰,۰۰۱
	q14	۱,۴۳۴	۰,۶۳۷	۱۱,۳۳۲	<۰,۰۰۱
شناخت و آگاهی از ماهیت و وظایف نهادها	q15	۱	۰,۴۱۹	11,009	<۰,۰۰۱
	q16	۱,۴۲۹	۰,۵۸۵	۱۲,۴۱۵	<۰,۰۰۱
	q17	۲,۱۱۵	۰,۷۹۹	۱۹,۰۶۱	<۰,۰۰۱
	q18	۲,۰۵۷	۰,۸۴۶	۲۰,۸۴	<۰,۰۰۱
	q19	۱,۴۷۸	۰,۶۵۶	۱۴,۳۹۶	<۰,۰۰۱
ظرفیت نهادی	q20	۱	۰,۷۳۹	16,876	<۰,۰۰۱
	q21	۰,۸۵	۰,۶۸۶	۱۵,۹۵۹	<۰,۰۰۱
	q22	۰,۷۷۱	۰,۶۵۵	۱۴,۹۳۹	<۰,۰۰۱
	q23	۰,۹۸۹	۰,۷۳۳	۱۷,۶۷۲	<۰,۰۰۱
	q24	۰,۸۱۶	۰,۵۷	۱۲,۳۶۱	<۰,۰۰۱
	q25	۰,۵۸۱	۰,۴۳۴	۸,۸۷۴	<۰,۰۰۱
همبستگی اجتماعی	q26	۱	۰,۷۵۵	11,567	<۰,۰۰۱
	q28	۰,۵۷۴	۰,۴۷۶	۹,۴۵۳	۰,۰۰۲
شبکه‌های اجتماعی	q29	۱	۰,۵۷۶	11,897	<۰,۰۰۱
	q30	۰,۸۰۷	۰,۴۹۹	۱۰,۵۱۸	۰,۰۰۱
	q31	۱,۰۷۱	۰,۷۴۸	۱۸,۲۹۲	<۰,۰۰۱
	q32	۱,۲۵۱	۰,۷۵۸	۱۸,۶۹۲	<۰,۰۰۱
	q33	۰,۷۷۹	۰,۴۷۵	۹,۹۲۳	<۰,۰۰۱
	q34	۰,۵۴۴	۰,۳۲۳	۶,۴۱۳	<۰,۰۰۱
ظرفیت‌های انسانی و محیطی روستا	q35	۱	۰,۵۴۲	8,989	<۰,۰۰۱
	q36	۰,۶۰۴	۰,۳۹۷	۷,۹۳۸	<۰,۰۰۱
	q37	۱,۱۱	۰,۶۳۴	۱۳,۹۶۶	<۰,۰۰۱
	q37	۰,۹۴۹	۰,۵۱۸	۱۰,۸۱۶	<۰,۰۰۱
	q39	۰,۹۲۱	۰,۵۱۲	۱۰,۶۶	<۰,۰۰۱
	q40	۱,۱۹۴	۰,۶۶	۱۴,۷۶۲	<۰,۰۰۱
	q41	۰,۶۹۵	۰,۳۱۴	۶,۱۴۸	<۰,۰۰۱
میزان تشویقات	q42	۱	۰,۴۹۲	9,879	<۰,۰۰۱

متغیر پنهان	متغیرهای مشاهده شده	ضرایب غیراستاندارد	ضرایب استاندارد	آمار t	سطح معناداری
	q43	۱,۰۰۲	۰,۴۸۲	۹,۵۴۴	<۰,۰۰۱
	q44	۱,۳۳۲	۰,۶۵۲	۱۳,۸۱۴	<۰,۰۰۱
	q45	۱,۰۳۸	۰,۵۸۵	۱۲,۰۱۶	<۰,۰۰۱
	q46	۱,۴۹۱	۰,۷۷۸	۱۷,۴۹۵	<۰,۰۰۱
	q47	۰,۹۴۱	۰,۵۷۷	۱۱,۸۲۴	<۰,۰۰۱
ظرفیت نهادی	q48	۱	۰,۷۷۶	18,984	<۰,۰۰۱
	q49	۰,۹۸۶	۰,۷۷۲	۱۸,۶۲۱	<۰,۰۰۱
	q50	۰,۶۹۲	۰,۶۱۸	۱۳,۴۸۶	<۰,۰۰۱
	q51	۰,۹۱۵	۰,۷۴۱	۱۷,۴۷۵	<۰,۰۰۱
	q52	۰,۸۲۴	۰,۶۲۱	۱۳,۵۵۴	<۰,۰۰۱

شکل - ۲: مدل تحلیل عاملی تأییدی در حالت برآورد ضرایب استاندارد

Figure 2:

نتیجه گیری

در اهمیت پایداری و عملکردهای نهادها و ارگانها در سطح منطقه‌ای و ملی، باید به شاخص‌های توسعه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بیشتر توجه شود. این شاخص‌ها هستند که در واقع روند توسعه را معین می‌کنند. آنچه در زمینه توسعه این شاخص‌ها اهمیت دارد، بحث مدیریت نهادی مرتبط با پایداری روستاهاست؛ چون مدیریت نهادی با عملکرد صحیح یا نادرست خود، زمینه را برای تحقق شاخص‌های توسعه از جمله توسعه پایدار فراهم می‌کند. نهادگرایی از عوامل نهادی مثل آداب و رسوم، فرهنگ و مذهب به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر ادراک فرد نام می‌برد؛ اینکه نهادها بر عملکرد اقتصادی تأثیر می‌گذارند، چندان جدال‌برانگیز نیست و همگان

کمابیش آن را پذیرفته‌اند. این نکته نیز چندان محل منازعه نیست که عملکرد متفاوت اقتصادها در طول زمان اساساً متأثر از تغییر و تحول نهادها است؛ از این رو، بایستی بیان کرد که پایداری روستاها با لحاظ کردن اهمیت نظام فضایی سکونتگاه‌های انسانی به عملکرد درست نهادها و مشارکت مردم بستگی دارد؛ چرا که این نهادها هستند که با دخالت‌های خود می‌توانند فرایند پایداری روستاها و توسعه منطقه‌ای را تحقق بخشند. نتایج حاصله از شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه نهادی از دیدگاه خبرگان و متخصصان امر که در قالب ۱۰ شاخص و با روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) انجام شده بود، نشان‌دهنده ضریب اهمیت بسیار پایین شاخص‌های تفکر مشارکتی «و عضویت در ارگان‌ها (دولتی، خصوصی و NGOها)» نسبت به سایر شاخص‌های تحقیق است. بدین ترتیب، تعداد شاخص‌های مذکور برای ورود به مرحله دوم (نظرسنجی از مردم بومی (سرپرست‌های خانوارها) به هشت شاخص به ترتیب ضریب اهمیت شامل: شناخت و آگاهی از ماهیت و وظایف نهاد، ظرفیت نهادی، میزان تشویقات، ظرفیت نهادی، شبکه‌های اجتماعی، رضایت از عملکرد نهادهای موجود در روستا، ظرفیت‌های انسانی و محیطی روستا و همبستگی اجتماعی کاهش یافت. از سوی دیگر، نتایج به‌دست آمده از مدل‌سازی معادلات ساختاری (AMOS) نشان داد که وضعیت برازش مدل نهایی عوامل ساختاری مؤثر بر توسعه نهادی مناطق روستایی پیراشهری شهرستان هشتروند با معیارهای پیشنهادی، اعتبار و دقت لازم را دارد و توانسته است آثار ساختاری لازم و مطلوب جهت نیل به توسعه نهادی مناطق روستایی پیراشهری شهرستان هشتروند را تحلیل و واکاوی کند. همچنین نتایج تحلیل عاملی تأییدی توسعه نهادی روستاهای پیراشهری مورد مطالعه نشان داد، مقدار احتمال هر یک از سؤالات از ۰,۰۵ کوچک‌تر است؛ بنابراین می‌توان در سطح اطمینان ۹۵٪، هر سؤال را به‌عنوان شاخصی برای متغیر پنهان خود در نظر گرفت و نتایج به‌دست آمده از مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد که وضعیت واکاوی مدل نهایی عوامل ساختاری مؤثر بر توسعه نهادی فضاهای روستایی پیراشهری شهرستان هشتروند با معیارهای پیشنهادی، اعتبار و دقت لازم را دارد و توانسته است آثار ساختاری لازم و مطلوب جهت نیل به توسعه نهادی فضاهای روستایی پیراشهری شهرستان هشتروند را تحلیل و ارزیابی کند. نتایج تحقیق حاضر با مطالعات محمودی و همکاران (۱۳۹۹) در ارتباط با ظرفیت‌ها و مشوق‌ها در توسعه نهادی؛ مطالعات نالرو (۲۰۱۵) و وانگ (۲۰۲۰) که به ظرفیت‌های نهادی در نهادگرایی توجه کرده‌اند؛ همچنین مطالعات آلام (۲۰۱۶)، بریان و همکاران، درسا و همکاران (۲۰۰۹) و کورکولاسوریا و مندلسون (۲۰۰۸) در ارتباط با شرایط محیطی / ظرفیت محیطی، توانایی نهادها / ظرفیت نهادی و همچنین میزان تشویقات همخوانی دارد. با عنایت به نتایج حاصله، برای اولین گام در جهت ارتقای نهادگرایی روستاهای پیراشهری شهرستان هشتروند، فراهم کردن ظرفیت نهادی همچون دانش رسمی و تخصصی در حوزه فعالیت و تولید ایده‌های جدید، افزایش میزان آگاهی نهادها از شرایط روستاها، افزایش آموزش‌های بین بخشی و انتقال دانش و تجربیات آنها به یکدیگر، شفاف کردن حقوق و قوانین روستایی، متناسب کردن قوانین و مقررات ملی با شرایط بومی و همچنین ارائه مشوق‌های لازم به بخش خصوصی از جمله اعطای وام‌های کم‌بهره، مسکن، بیمه، ارائه مجوز برای حضور در محافل دانشگاهی و ... که می‌تواند در افزایش میزان انگیزه در سرمایه‌گذاران بخش خصوصی بسیار مؤثر باشد، پیشنهاد می‌شوند. ظرفیت‌سازی در روستاهای پیراشهری شهرستان هشتروند در ابعاد

مختلف فیزیکی، انسانی و نهادی همچون دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی مناسب، ارائه آموزش‌های لازم به روستاییان، توانمندسازی زنان روستایی، افزایش توانایی، یادگیری و دانش نهادی و ترتیبات قانونی مناسب از پیش نیازهای ضروری برای توسعه نهادی روستاهای پیراشهری شهرستان هشتگرد است. در کنار این عوامل، افزایش میزان همکاری روستاییان با نهادهای رسمی و غیررسمی در داخل وخارج روستا با در نظر گرفتن بعد مسافت، به تقویت شبکه‌های اجتماعی برون‌گروهی کمک کرده و با جلب اعتماد روستاییان و از طریق تشویقات لازم، زمینه همکاری و مشارکت روستاییان شهرستان هشتگرد فراهم خواهد شد.

منابع

- ۱- افتخاری، عبدالرضا و بدری، سید علی (۱۳۹۱). بنیان‌های نظریه‌ای الگوی توسعه‌ای روستای نمونه، رشت: استانداری گیلان.
- ۲- رحمانی، امیر و رحمانی، محمد (۱۳۹۵). ارزیابی عوامل ساختاری- نهادی مؤثر بر مشارکت روستاییان در فرایند اجرای طرح‌های هادی روستایی نمونه موردی روستاهای واقع در حریم کلانشهر همدان، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال سیزدهم، شماره ۵۲، صص ۳۹-۵۶.
- ۳- سلطانی، محمدرضا و سلیمان‌تبار، مصطفی (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه منابع انسانی با رویکرد نهادی، فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، سال هفتم، شماره ۳، صص ۵۱-۷۸.
- ۴- سمیرا محمودی و همکاران (۱۳۹۹). تحلیل عوامل ساختاری مؤثر بر توسعه نهادی مناطق روستایی بوئین‌زهرا و آوج، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، دوره ۳۵، شماره ۳، صص ۲۳۷-۲۵۰.
- ۵- فمی شبانعلی و همکاران، (۱۳۸۴). واکاوی شبکه ارتباطی کنش‌گران نظام دانش و اطلاعات مرتع‌داری مطالعه موردی استان فارس، مجله علوم کشاورزی ایران، شماره ۱۱، صص ۱۴-۲۹.
- ۶- شهنام زندیه و همکاران (۱۳۹۸). الگوی توسعه کارآفرینی روستایی مبتنی بر توانمندسازی شناختی و تبیین نقش محیط نهادی در آن: مطالعه موردی کسب‌وکارهای روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۲۳، شماره ۹۰، صص ۸۷-۶۳.
- ۷- عادل، اسماعیلی دستجردی‌پور و همکاران (۱۳۹۳). نگرشی نهادی به توسعه در بخش کشاورزی، فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه، سال ۱۹، شماره ۳، صص ۱۴۹-۱۳۱.
- ۸- غلامرضا کاظمیان و همکاران (۱۳۹۲). رابطه ظرفیت نهادی و توسعه پایدار منطقه‌ای (مطالعه موردی: شهرستان‌های بوکان و ارومیه)، جغرافیا (فصلنامه بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران). دوره جدید، سال یازدهم، شماره ۳۸، صص ۱۷۳-۱۵۳.

- ۹- غلامرضا کاظمیان و همکاران (۱۳۹۱). سنجش و تدوین راهبردهای مناسب ارتقای ظرفیت نهادی منطقه‌ای (نمونه موردی: شهرستان‌های بوکان و ارومیه). فصلنامه مطالعات شهری. شماره ۲، صص ۲۳-۳۹.
- ۱۰- فرجی زاد، خدر و همکاران (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی سیاست‌های توسعه منطقه‌ای در ایران از دیدگاه رویکرد نهادی، فرایند مدیریت و توسعه، شماره ۲ (پیاپی ۸۴)، صص ۲۷-۵۸.
- ۱۱- محبوب بابایی و همکاران (۱۳۹۸). تحلیل جمعیت‌پذیری و روند تحولات اقتصادی-اجتماعی روستاهای پیراشهری در شهرستان ارومیه، مجله توسعه فضاهای پیراشهری، سال اول، شماره اول، صص ۱۵۰-۱۳۹.
- ۱۲- سید سعید هاشمی و همکاران (۱۳۹۲). توسعه کارآفرینی روستایی با تأکید بر نهادهای محلی (مطالعه موردی؛ بهاباد، استان یزد) پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، شماره ۳، صص ۱-۲۶.
- 13- Acemoglu, D., & Robinson, J. (2010). The role of institutions in growth and development. *Journal of Review of Economics and Institutions*, 1(2), 1-33.
- 14- Aheibwe, G., Mbowe, S., & Lwanga, M. M. (2013). Youth engagement in agriculture in Uganda: Challenges and prospects. *Journal of Economic Policy Research Center (EPRC)*, 106, 1-48.
- 15- Ahmed, I. (2020). Explaining Rwanda's prioritisation of rural electrification over rural clean drinking water through institutional path dependency. *Journal of Structural Change and Economic Dynamics*, 54, 186-201.
- 16- Alam, G. M., Alam, K., & Mushtaq, S. (2016). Influence of institutional access and social capital on adaptation decision: Empirical evidence from hazard-prone rural households in Bangladesh. *Journal of Ecological Economics*, 130, 243-251.
- 17- Amin, A. (1998). An institutional perspective on regional economic development. Paper presented at the Economic Geography Research Group Seminar of Institutions and Governance. Department of Geography UCL, London, July 3.
- 18- Bhagavan, M. R., & Virgin, I. (2004). Generic aspects of institutional capacity development in developing countries. Stockholm, Sweden: Stockholm Environment Institute.
- 19- Bryan, E., Deressa, T. T., Gbetibouo, G. A., & Ringler, C. (2009). Adaptation to climate change in Ethiopia and South Africa: Options and constraints. *Journal of Environmental Sciences*, 12(4), 413-426.
- 20- Clark, D., Southern, R., & Beer, J. (2007). Rural governance, community empowerment and the new institutionalism: A case study of the Isle of Wight. *Journal of Rural Studies*, 23(2), 254-266.
- 21- Conneely, R., & Mahon, M. (2015). Protected geographical indications: Institutional roles in food systems governance and rural development. *Journal of Geoforum*, 60, 14-21.
- 22- Deressa, T. T., Hassan, R. M., Ringler, C., Alemu, T., & Yesuf, M. (2009). Determinants of farmers' choice of adaptation methods to climate change in the Nile Basin of Ethiopia. *Journal of Global Environmental Change*, 19(2), 248-255.
- 23- Dovers, S. (2001). Institutions for sustainability. Canberra, ACT: Centre for Resource and Environmental Studies, the Australian National University.
- 24- Fisher, J. G. (1998). Contingency theory, management control systems and ifrm outcomes: Past results and future directions. *Journal of Behavioral Research in Accounting*, 10, 47-64.
- 25- Heslop, V. (2006). Institutional capacity to progress sustainable development in New Zealand: What will it take?. A background paper prepared for the Office of the Parliamentary Commissioner for the Environment. Retrieved from: URL: <http://pce.Parliament.Nz/assets/Uploads/Reports/pdf/institution.pdf>.
- 26- Husted, B. W. (1994). Transaction costs, norms, and social networks: A preliminary study of cooperation in industrial buyer-seller relationships in the United States and Mexico. *Journal of Business & Society*, 33(1), 30-57.

- 27- Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *Journal of American Sociological Review*, 65, 19–51.
- 28- Isaksson, K., & Hagbert, P. (2020). Institutional capacity to integrate radical perspectives on sustainable in small municipalities: Experiences from Sweden. *Journal of Environmental Innovation and Societal Transitions*, 36, 83-89.
- 29- Jutting, J. (2003). *Institutions and development: A critical review*. OECD Development Centre. Technical Papers, No. 210.
- 30- Kadushin, C. (2002). The motivational foundations of social networks. *Journal of Social Networks*, 24(1), 77–91.
- 31- Kleemeier, E. (2000). The impact of participation on sustainability: An analysis of the Malawi rural piped scheme program. *Journal of World Development*, 28(5), 929-944.
- 32- Kurukulasuriya, P., & Mendelsohn, R. (2008). A Ricardian analysis of the impact of climate change on African crop land. *African Journal of Agricultural Research*, 2, 1–23.
- 33- Lawrence, P. R., & Lorsch, J. W. (1986). *Organization and Environment*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- 34- Lewis, D. (2001). *NGOS and management: Searching for new models or reinventing the wheel*. London: Center for civil Society in London of Economics.
- 35- Long, R., & Fink, M. (2019). Rural social entrepreneurship: The role of social capital within and across institutional levels. *Journal of Rural Studies*, 70, 155-168.
- 36- Lowndes, V. (2001). Rescuing Aunt Sally: taking institutional theory seriously in urban politics. *Journal of Urban Studies*, 38(11), 1953-1971.
- 37- Markusen, A. (2008). Human versus physical capital: Governments role in regional development. In J. Martinez-Vazquez and F. Vaillancourt (Eds.). *Public Policy for Regional Development* (58-61). London: Routledge.
- 38- Marsh, H. W., Balla, J. R., & McDonald, R. P. (1998). Goodness-of-fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Journal of Psychological Bulletin*, 103(3), 391-410.
- 39- Nalere, P., Yago, M. A., & Kenny, O. (2015). The contribution of rural institutions to rural development: Study of smallholder farmer groups and NGOs in Uganda. *International NGO Journal*, 10(4), 37-51.
- 40- Nummela, O., Sulander, T., Rahkonen, O., Karisto, A. & Uutela, A. (2008). Social participation, trust and self-rated health: A study among ageing people in urban, semi-urban and rural settings. *Journal of Health & Place*, 14(2), 243–253.
- 41- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. First Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- 42- Pike, A., Rodriguez-Pose, A., & Tomaney, J. (2006). *Local and regional development*. London: Routledge.
- 43- Pike, A., Rodriguez-Pose, A., & Tomaney, J. (2008). *Local and regional development*. *Journal of Economic Geography*, 84(2), 241-242.
- 44- Rodriguez-Pose, A. (2009). Do Institutions Matter for Regional Development? Available at <http://personal.lse.ac.uk/PODRIGU1>.
- 45- Stein, H. (2008). *Beyond the World Bank agenda: An institutional approach to development*. Chicago: The University of Chicago Press.
- 46- Uzzi, B. (1997). Social structure and competition in interfirm networks: The paradox of embeddedness. *Administrative Science Quarterly*, 42, 35–67.
- 47- Vandenberg, P. (2002). North's institutionalism and the prospect of combining theoretical approaches. *Cambridge Journal of Economics*, 26(2), 217-235.
- 48- Wakely, P. (1997). Capacity building for better cities. *Journal of the Development Planning Unit*. A background paper prepared for Habitat II. *Journal of the Development Planning Unit*, University College London, available at www.gdrc.org/uem/capacity-build.htm.
- 49- Wang, Y. (2020). Institutional interaction and decision making in China's rural development. *Journal of Rural Studies*, 76, 111-119.
- 50- Willems, S., & Baumert, K (2003). *Institutional capacity and climate actions*. Paris: OECD.

- 51- Yuan, D., Yau, Y., Bao, H., & Lin, W. (2020). A Framework for Understanding the Institutional Arrangements of Urban Village Redevelopment Projects in China. *Journal of Land Use Policy*, 99, 104998.

